

De Verlosserkerk, een kerk als een schip

Martijn Schapink

In Bussum-Zuid stonden sinds de jaren vijftig van de vorige eeuw drie kerken. Dat waren de rooms-katholieke St.-Jozefkerk aan de Laarderweg, de gereformeerde Zuiderkerk aan de Ceintuurbaan en de hervormde Verlosserkerk op de hoek van de Lorentzweg en de Ceintuurbaan. Door de ontkerkelijking werden op den duur al deze kerken overbodig. De Zuiderkerk is in 2003 gesloopt om plaats te maken voor een appartementengebouw. De St.-Jozefkerk werd in 2018 overgenomen door de Koptische Kerk en heet tegenwoordig Heilige Maria en Sint Verina Kerk. De Verlosserkerk was nog tot en met 2019 in gebruik en krijgt nu een andere bestemming. Hieronder volgt de geschiedenis.

De westelijke gevel
(foto Gijs Vorstman)

Nederlands hervormde kerk

Toen de nieuwbouwwijk Bussum-Zuid in het begin van de jaren vijftig steeds meer gestalte kreeg, was er voor de bewoners behoefte aan een nieuwe Nederlands hervormde kerk. Al aan de eind van de jaren veertig had de Hervormde Gemeente Bus-

sum daarvoor een stuk grond gekocht op de Bussumer Eng. Dominee J.A.G. van Zanten kreeg de opdracht een kerk te realiseren.

Het ontwerp

Van Zanten liet de kerk ontwerpen door het Bussumse architectenbureau Nielsen,

Spruit en Van der Kuilen. Voor het architectenbureau was dit een aantrekkelijke opdracht, want de nieuwe kerk zou veel publiciteit kunnen opleveren. Een visitekaartje waarmee de ontwerpers ook elders in Nederland opdrachten voor het ontwerpen en bouwen van kerken en andere gebouwen in de wacht zouden kunnen slepen.

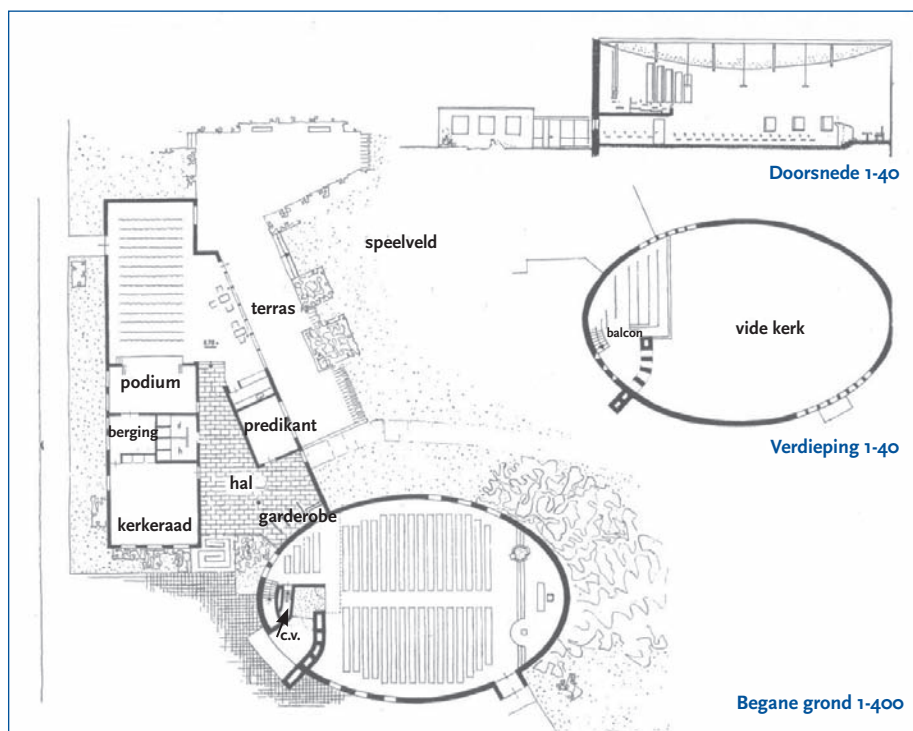
Ze ontwierpen een ovale kerk zonder kerktoren. Om de kosten te drukken zou de kerk met eenvoudige rode bakstenen worden gebouwd en zouden de binnenmuren niet worden

gepleisterd. Bij de entree werd haaks op het gebouw een klokkentoren getekend, waarin een grote luidklok met een gewicht van 440 kg zou komen. Er werden ook twee nissen voor kleinere klokken getekend, die wel zijn gerealiseerd, maar die nooit zijn gebruikt.

Naast de kerk werd een eraan verbonden ontmoetingscentrum getekend. Hierin zou ruimte komen voor kerkelijke bijeenkomsten, maar ook voor toneelvoorstellingen op kleine schaal of andere bijeenkomsten. Dit ontmoetingscentrum kreeg de toepasselijke naam 't Trefpunt. Achter de kerk werd aan de Koekoeklaan een losstaande woning geprojecteerd voor de dominee.

De bouw

De Verlosserkerk was een van de eerste bouwwerken in de Oostereng. De ovale kerkzaal werd voorzien van een koperen dak, dat inmiddels groen is geworden als gevolg van oxidatie. Tijdens het bouwen van de kerkzaal konden leden van de kerkgemeenschap voor het symbolische bedrag van 1 gulden zelf een steen in metselen. Het resultaat is nog te zien in de meest zuidelijke muur, waar de avondmaalstafel voor stond.

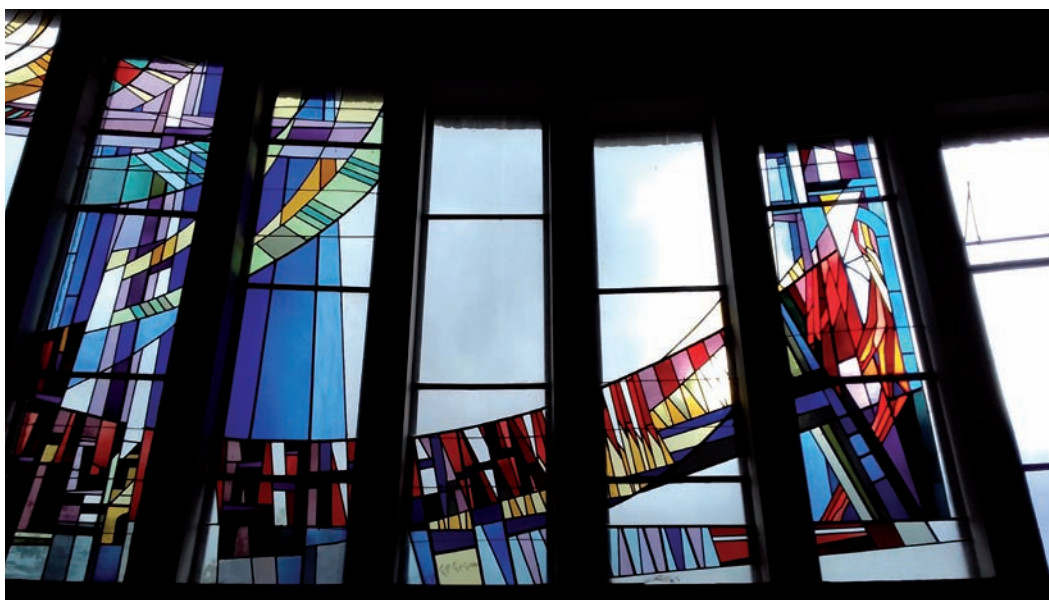
De kerkzaal kreeg 540 zitplaatsen, inclusief de banken op de galerij. Voor de liturgische diensten kwam aan de zuidkant van de kerk een verhoging, met een doopvont en een groot kruis aan de muur.

Plattegrond van de kerk

Glas-in-loodramen

Omdat het invallende licht als hinderlijk werd ervaren, werd nadat de kerk al in gebruik was genomen, aan de westkant van het gebouw een zestal glas-in-loodramen aangebracht, die een niet direct inzichtelijke voorstelling vormen. Zoals Klaas Oosterom in zijn publicatie *De Verlosserkerk is jarig* uit 2016 schreef, zouden de ramen naar verluidt als volgt geïnterpreteerd moeten worden: 'De ramen hebben een brede baan die loopt van linksonder naar rechts in een gebogen lijn omhoog. De kleur rood daarin wordt steeds feller totdat het geheel rechts wel vlammen lijken. Dit symboliseert ons leven, onze wereld in nood, die wordt verteerd door vuur. In deze vlammen is een liggend kruis verwerkt. Christus lijdt mee in de nood van de wereld. Hoger, links van het midden, is een staand kruis, dat beschenen wordt door de van boven links komende stralen of golven. Die verbeelden God, die in Zijn barmhartigheid de wereld

De glas-in-loodramen
(foto auteur)

niet aan het verderf prijs geeft, maar via het staande kruis uitkomst brengt.'

De naam

Bij de entree is een natuurstenen plaquette aangebracht, met daarop de volgende tekst:

'Verlosserkerk, "want hij heeft omgezien naar zijn volk en heeft verlossing gebracht"' (Lucas 1:68)

In de volksmond kreeg de kerk de naam Scheepjeskerk of het Schip, aangezien hij van buiten gezien de vorm van een schip heeft, met het dek oplopend naar de uiteinden toe.

De predikanten

Op 6 december 1956 werd de kerk in gebruik genomen. Dominee Van Zanten, die overigens ook enige jaren les gaf op het Willem de Zwijger College, stelde tijdens zijn diensten conform de 'nieuwe kerkorde' van 1951 de woonwijk centraal. Hij bleef tot 1962 in Bussum.

Zijn opvolger J. Tammeling hield naast de gewone kerkdiensten soms diensten tezamen met een voorganger van een andere godsdienst, bijvoorbeeld de islam. Hij stelde tijdens gezins- en jeugdendiensten ook onderwerpen als 'geloof en wetenschap' aan de orde.

In 1964 werd een orgel dat gebouwd

was door Bernard Pels en Zoon uit Alkmaar op de verhoogde galerij geplaatst. In 2022 is dit orgel verwijderd.

Dominee C. van Gelder nam eind jaren zestig het stokje over. Het was een tijd van optimisme, verwachting en nieuw elan, waarin tal van instituties werden gedemocratiseerd. Die democratiseringsgolf bereikte ook de Verlosserkerk. De kerkgemeente werd democratischer en de kerkgangers kregen medezeggenschap. In 1973 vond voor het eerst een gezamenlijke synode van de Nederlandsche Hervormde Kerk, de Gereformeerde Kerken in Nederland en de Evangelische-Lutherse Kerk plaats. Dit was het begin van het 'Samen op Weg'-proces.

Tien jaar later, toen dominee Mansvelt de predikant was, kwam er steeds meer samenwerking tussen hervormd en gereformeerd, ook in Bussum. In het district Brabant/Limburg waren de protestante kerken zelfs al 'in staat van hereniging'.

De Protestantse Gemeente Bussum

In 2000 vormden de Hervormde Gemeente Bussum en de Gereformeerde Kerk van Bussum in het kader van bovengenoemd proces een federatie. De oudste hervormde kerk, de Vredekerk aan de Huizerweg, en de jongste gereformeerde kerk, de Zuiderkerk, werden gesloten. In 2008 fuseerden beide waarbij de nieuwe naam Protestantse Gemeente Bussum luidde.

Al in 2009 werd erover gedacht de Verlosserkerk en het naastliggende wijkcentrum een andere bestemming te geven. De kerk en het wijkcentrum kregen in 2015 de status van gemeentelijk monument als fraai voorbeeld van naoorlogse wederopbouwarchitectuur. De Verlosserkerk bleef in gebruik tot en met eind 2019. Vanwege de verdere daling van het aantal kerkgangers werd uiteindelijk besloten om ook deze kerk te verkopen. De Protestantse Gemeente Bussum heeft momenteel nog

twee kerken in gebruik: de Wilhelminakerk en de Spieghekerk. In 2022 is de kerk na een langdurig verkoopproces en na overleg met de gemeente Gooise Meren en omwonenden verkocht.

De huidige status

Op dit moment zijn er plannen om met behoud van de uiterlijke kenmerken van de kerk in het gebouw een gezondheidscentrum te vestigen. Het naastgelegen Trefpunt wordt waarschijnlijk afgebroken om plaats te maken voor nieuwbouw. De monumentale waarde hiervan is geringer dan die van de Verlosserkerk. De oorspronkelijke woning voor de dominee aan de Koekoeklaan is op nieuwjaarsdag 2023 afgebrand. Op deze plek zal in de toekomst naar alle waarschijnlijkheid een appartementengebouw komen.

Bronnen

Marjanne Statema & Mascha van Damme (het Oversticht), *Verlosserkerk Bussum, Bouwhistorische Verkenning waardestelling & transformatie-advies* (2021)
Gemeente Gooise Meren, *Ambitiedocument; Verlosserkerk te Bussum* (2021)
Klaas Oosterom, *De Verlosserkerk (Scheepjeskerk) is jarig* (2016)
Evert Mathies, *Kerkenpad door Bussum, een forensendorp onderweg, Gooibergpers, Bussum* 2001
Herdenkingsboekje 25 jaar Verlosserkerk (archieff HKB, 1982)